

მთავრობის როლი ვენესუელას ეკონომიკურ კრიზისში

ნანა ღარიბაშვილი

ანნა ცქიტიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ბაკალავრიატის სტუდენტები

რეზიუმე

ეკონომისტთა შორის ქვეყნის ეკონომიკურ პროცესებში მთავრობის ჩარევის საკითხი მუდმივი განხილვის საგანია. უამრავი განსხვავებული აზრის მიუხედავად, ექსპერტთა უმეტესობა თანხმდება სახელმწიფოს ეკონომიკის ფუნქციონირებაში ზომიერ ჩარევაზე, თუმცა მთავრობის მიერ გადადგმული ყოველი ნაბიჯი უნდა იყოს წინასწარ კარგად გათვლილი და აუცილებლად კვალიფიციური კადრების მიერ უნდა იქნეს განხორციელებული. ნებისმიერი სახელმწიფოსთვის ეკონომიკის ზედმეტად რეგულირება ისევე წამგებიანი შეიძლება გახდეს, როგორც მისი თვითნებაზე მიშვება. ამ მხრივ, გამონაკლისი განვითარებადი სამყაროს სხვა ქვეყნების მსგავსად, არც რესურსებით მდიდარი ვენესუელა ყოფილა, სადაც ბოლო დროს განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადყო, თუ როგორ შეიძლება მთავრობის ჩარევის შედეგად რესურსებით მდიდარმა მსგავსი პოტენციალის მქონე ქვეყანამ განიცადოს სრული ეკონომიკური კრაზი. ნაშრომში განხილულია ვენესუელას ეკონომიკურ კრიზისში მთავრობის როლი, რომელიც კარგი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება ეკონომიკაში სახელმწიფოს ჩარევამ განვითარებადი მდიდარი ქვეყანა მიიყვანოს სრულ ეკონომიკურ კრაზამდე.

საკვანძო სიტყვები: ვენესუელა, ეკონომიკური კრიზისი, ინფლაცია, ინდუსტრიის ნაციონალიზაცია, ნავთობის ექსპორტი.

ძირითადი ტექსტი

ვენესუელა უგო ჩავესამდე-ტრადიციული წყაროების უმეტესობა მიიჩნევს, რომ ვენესუელას კრიზისის მთავარი გამომწვევი მიზეზი უგო ჩავესის რეჟიმია. თუმცა, აღსანიშნავია ქვეყანაში მანამდე არსებული სისტემური პრობლემები და გაუმართაობა. იმის გასაგებად, თუ როგორ აღმოჩნდა ვენესუელა ასეთ მდგომარეობაში, საჭიროა გავეცნოთ უფრო ადრინდელ ვითარებებსა და მოვლენებს:

XX საუკუნის დასაწყისისათვის ვენესუელა მიეკუთვნებოდა ე.წ. „ბანანის სახელმწიფოთა“ რიგს და ახასიათებდა პოლიტიკური არასტაბილურობა. ეს დიდწილად გამოწვეული იყო მისი კოლონიური წარსულიდან. ვითარება შეიცვალა მას შემდეგ, რაც 1914 წლის 15 აპრილს ვენესუელაში აღმოაჩინეს ნავთობის პირველი საბადო. ინდუსტრიული კლასების მიერ საერთაშორისო ექსპლუატაციისა და უცხოური ინვესტიციებისთვის ნავთობის ბაზრების გახსნას კი მოჰყვა ვენესუელაში შედარებით ლიბერალური ეკონომიკის ჩამოყალიბება, რომელსაც ქვეყნისათვის აურაცხელი სიკეთის მოტანა შეეძლო. შედეგად, 1950-იანი წლებისათვის ვენესუელა იყო ლათინური ამერიკის ყველაზე მდიდარი ქვეყანა, ხოლო 1970 წლისათვის მიაღწია ეკონომიკური განვითარების უპრეცედენტო დონეს და მსოფლიო მასშტაბით დაიკავა მეოთხე ადგილი ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ს მიხედვით.

პარალელურად, ნელ-ნელა ხორციელდებოდა ე.წ. ქრონი-კაპიტალიზმის ელემენტების დანერგვა და „სტრატეგიულ ინდუსტრიებში“ სახელმწიფოს ჩართულობის ზრდა. მიუხედავად იმისა, რომ 1975 წლიდან ნავთობის ინდუსტრიის ნაციონალიზაციას თავდაპირველად არ მოჰყოლია ეკონომიკის ვარდნა, მან საფუძველი ჩაუყარა ინსტიტუციონალურ ნგრევას, რომელიც ცხადად წარმოჩნდა მომდევნო ორი ათწლეულის განმავლობაში. კერძოდ, ვითარება 1980-იან წლებში რადიკალურად შეიცვალა მას შემდეგ, რაც დაეცა ნავთობის ფასი, რის შედეგადაც ეკონომიკა შემცირდა და ინფლაციის დონემ 1989 წლისთვის 81%-ს მიაღწია. ამავე წელს, დაიწყო კარაკასის გამო-

სვლები. 1994 წლისთვის პუნქტო ფიზიოს მოდელი ქაოსში აღმოჩნდა, ხოლო 1995 წლის საბანკო კრიზისისა და მიწის რეფორმებისა და საცხოვრებლის სუბსიდირების არასწორი რეფორმების გამო მოხდა მთავარი საქალაქო ზონების (კარაკასი, მარაკაიბო, მარაკაი და ვალენსია) გაღარიბებული მოსახლეობით გავსება. შედეგად, ვენესუელას სოციალურ-დემოკრატიულმა კონსესუსმა კვაზი-ოპტიმალური შედეგები მოიტანა, რის გამოც ქვეყანა გახდა „მოთხოვნის ზრდის კატასტროფის“ მაგალითი.

ეკონომიკური სიტუაცია უგოჩავესის დროს. 1999 წლიდან ვენესუელას სათავეში უგო ჩავესი მოექცა. იგი შეეცადა თავის სასიკეთოდ გამოეყენებინა ქვეყანაში არსებული სიტუაცია და დაბალი ფენის მოსახლეობა ეფექტურ ძალად ექცია საკუთარი კამპანიის განვითარებისა და საბოლოოდ სოციალისტური სახელმწიფოს შექმნისთვის. მისი საშინაო პოლიტიკა საკმაოდ რადიკალური იყო, იგი ფოკუსირდებოდა სოციალურ პროგრამებზე, რომლებიც საზოგადოების უღარიბესი სექტორისათვის ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, სოციალური უსაფრთხოებისა და საკვების ხელმისაწვდომობას ეძღვნებოდა.

ჩავესის მმართველობისათვის დამახასიათებელი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი ნავთობის ფასი იყო. საზოგადოდ, ვენესუელას ნავთობის ექსპორტით მიღებული თანხა მთლიანი შიდა პროდუქტის 25%-სა და მთლიანად ექსპორტიდან მიღებული თანხის 95%-ს შეადგენს. ჩავესის მმართველობას დაემთხვა აზიის ეკონომიკური კრიზისი, რომელმაც ნავთობის ფასის საგრძნობი კლება გამოიწვია და ვენესუელას ეკონომიკა დააზიანა. ფასების შემდგომმა ზრდამ და ვენესუელას ეკონომიკის გაძლიერებამ ხელი შეუწყო ჩავესის ძალის კონსოლიდაციას.

ამის შემდეგ, ჩავესმა გადადგა რადიკალური ნაბიჯი და დაიწყო კერძო საკუთრებაში არსებული ნავთობის საბადოების ნაციონალიზება და ისინი გადასცა სახელმწიფოს საკუთრებაში მყოფ ნავთობმომპოვებელ კომპანიას. ნავთობის ნაციონალიზაციამ ვენესუელას მთავრობას ნავთობისგან მიღებულ მოგებაზე პირდაპირი ხელმისაწვდომობა მისცა, რომელიც 10\$-დან

(1999წ.) 126\$-მდე (2008წ.) გაიზარდა. 2002 წელს ვენესუელაში მიიღეს კანონი ნავთობზე გადასახადების გაზრდისა და სახელმწიფოს როლის გაძლიერების შესახებ. ნავთობმოპოვების სფეროში სახელმწიფოს წილი მინიმუმ 51%-ით განისაზღვრა. ამან გამოიწვია დიდი უკმაყოფილება ვენესუელას ნავთობმოპოვებელ კომპანიაში. თუმცა, ორწლიან დაპირისპირებაში უპირატესობა ჩავესმა მოიპოვა და დაიქვემდებარა ვენესუელას ნავთობმოპოვებელი კომპანია. ჩავესი აგრძელებდა ნავთობის კერძო ინდუსტრიის სახელმწიფოს მუჭქვეშ მოქცევას 2006 და 2007 წლებშიც, იგი ძალადობრივად იმორჩილებდა ნავთობმოპოვებელ კომპანიებს და ამის შედეგად, მან მოახერხა ნავთობის აღმოჩენისა და წარმოების მთლიანად ნაციონალიზება. მან ასევე ვენესუელადან განდევნა ყველა საზღვარგარეთული სანავთობო კომპანია, რომლებიც ქვეყანას ხელს უშლიდა ნავთობის ინდუსტრიის გაფართოებაში. შედეგად, ვენესუელამ დაკარგა ნავთობის მოპოვების გაუმჯობესებული ტექნოლოგიები, რომლებიც მას უცხოურმა კომპანიებმა მისცეს და შესაბამისად, ნავთობით მდიდარი არეალებიც აუთვისებელი დარჩა. ნავთობის წარმოებაში ჩავარდნამ ვენესუელას ეკონომიკურ განვითარებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია. ასევე, ჩავესის მცდელობამ, ეთანამშრომლა სხვა ლათინურ ამერიკულ ქვეყნებთან, მაგალითად, კუბასთან, შეამცირა სახელმწიფოს

ვენესუელას ეკონომიკურ კრიზისზე საუბრისას, მნიშვნელოვანი და ბევრი ეკონომისტის აზრით მთავარი განმაპირობებელი ფაქტორი არის სოციალიზმი. უგო ჩავესი ცდილობდა ექცია ვენესუელა სოციალისტურ სამოთხედ. მიუხედავად იმისა, რომ ჩავესს მისი გატარებისას ღარიბებისათვის ტანჯვის შემსუბუქების სურვილი ამოძრავებდა, სოციალური პროგრამების შემუშავება და გატარება არამდგრად რეჟიმში მიმდინარეობდა და მოკლე ხანში მიღებული პოზიტიური შედეგების მიუხედავად, ნეგატიურად მოქმედებდნენ გრძელვადიან პერსპექტივაში.

ჩავესმა გამოაცხადა ნავთობ ინდუსტრიის, სოფლის მეურნეობის, ტრანსპორტის, ელექტრო წარმოების, ბანკების, ტე-

ლექომუნიკაციების, ფოლადის ინდუსტრიისა და ყველა სხვა ეკონომიკის უმსხვილესი დარგის ნაციონალიზაცია. შედეგად, დღესდღეობით ვენესუელა არის მესამე ყველაზე ნაკლებ თავისუფალი ეკონომიკის ქვეყანა კუბისა და ჩრდ.კორეის შემდეგ. სწორედ ამ პოლიტიკის პირდაპირი შედეგი იყო ის, რომ ვენესუელა სამხრეთ ამერიკის ერთ-ერთი უმდიდრესი ქვეყნიდან იქცა ისეთ ქვეყნად სადაც ადამიანებს საკვები არ აქვთ. ეკონომიკა შემცირდა 18%-ით, უმუშევრობა 25%-ს აღწევს, ხოლო ინფლაცია 2,068%. უგო ჩავესი და მისი სოციალისტური მთავრობა თვლიდა, რომ სახელმწიფო აპარატებს უკეთესად შეუძლიათ ინდუსტრიებისა და ეკონომიკის დარგების გაძლოლა, ვიდრე კერძო ბიზნესს. ასეთმა პოლიტიკამ კი მოიტანა კორუფციის მაღალი დონე. სახელმწიფოს ჩარევამ გააუარესა ეკონომიკის ყველა დარგის პროდუქტიულობა და ქვეყანა დამოკიდებული გახდა იმპორტზე. იმპორტი კი მხოლოდ იმ ფინანსებით იყო შესაძლებელი, რომელსაც ქვეყანა ნავთობის გაყიდვიდან ღებულობდა, გამომდინარე იქიდან რომ ეს ქვეყნის შემოსავლის ძირითად წყაროს წარმოადგენდა. ნავთობიდან მიღებული შემოსავლის შემცირებამ ქვეყანა გამოუვალ კრიზისამდე მიიყვანა. შედეგად, ვენესუელას შემოსავალი ნავთობის ექსპორტიდან თითქმის განახევრდა, რაც უდიდესი დარტყმა იყო ქვეყნის ისედაც სუსტი ეკონომიკისთვის. ჩავესმა ნავთობის წარმოებაში ჩავარდნას კი სწორედ მაშინ შეუწყო ხელი, როდესაც ვენესუელის ნავთობმომპოვებელი კომპანია მიისაკუთრა და შეუზღუდა ხელმისაწვდომობა რესურსებზე, რომლებიც აუცილებელი იყო ნავთობის დიდი რაოდენობით მოპოვებისათვის. ამ ტაქტიკურმა შეცდომამ გამოიწვია ის, რომ ახლა, მადუროს მმართველობაში, ვენესუელას არ აქვს შესაძლებლობა გადაიხადოს გადასახადები მძიმე საერთაშორისო ვალების აღების გარეშე.

ნიკოლას მადუროს პრეზიდენტობა და კრიზისის მიერ შექმნილი სიტუაცია. 2013 წლის აპრილში ვენესუელის ახალი პრეზიდენტი ნიკოლოს მადურო გახდა. იგი ჩავესის იდეების მხარდამჭერი იყო და აქედან გამომდინარე აშკარა გახდა, რომ

მადურო გააგრძელებდა ჩავესის პოლიტიკას. 2013 წლის დასაწყისში ქვეყნის ეკონომიკა მეტწილად სტაბილური იყო, რაც ძირითადად ნავთობის მაღალი ფასების შედეგი იყო. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო ვალი შეადგენდა მშპ-ის 70%-ს, ხოლო საფინანსო დეფიციტი - 13%-ს, მშპ 2013 წელს 1,6%-ით გაიზარდა, თუმცა ინფლაციის დონე 56%-ს უდრიდა. მადურომ საკანონმდებლო ფუნქციის მიღების შემდეგ, ახალი რეფორმების ტალღა განახორციელა. ვენესუელაში შემოიღეს მოგების 30%-იანი ბარიერი. ქვეყანაში საკვებისა და სურსათის დეფიციტი დაიწყო. ხოლო, 2015 წელს ინფლაციის მაჩვენებელმა 159,1% შეადგინა, ნომინალური მშპ 78 მილიარდი დოლარით შემცირდა. დღეისათვის, ინფლაციის დონე წარმოუდგენელ ზღვარს აღწევს: 1\$=10,000 ბოლივარი.

რაც შეეხება საკვებს, კრიზისის გამო, რა თქმა უნდა, პრობლემა ამაზეც შეიქმნა. ვენესუელას მოსახლეობის 72% შიმშილობს. ქვეყანაში საკმაოდ მძიმე მდგომარეობაა დასაქმების მხრივაც: სხვადასხვა კომპანიების ნაციონალიზაციიდან გამომდინარე ბაზრიდან კერძო კომპანიების მწმენელოვანი წილი გაქრა, შესაბამისად საგრძნობლად შემცირდა სამუშაო ადგილები. ქვეყანაში ასევე მწვავედ დგას პირველადი დახმარების მედიკამენტების არ არსებობის საკითხი, რის გამოც ძალიან ბევრი ადამიანი იღუპება ან იმიგრირდება მეზობელ ქვეყნებში. მადურომ ეს საკითხი გაეროს ასამბლეაზეც წამოაყენა და წევრ სახელმწიფოებს მედიკამენტების მიწოდების გაზრდა სთხოვა.

ამ ვითარებას კიდევ უფრო ამძიმებს ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური სიტუაციაც. მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი მადუროს არალეგიტიმურად მიიჩნევს და მის გადაყენებს ითხოვს. ამას ემატება მის მიერ საკანონმდებლო ცვლილებების გატარებაც, რაც ქვეყანას ავტორიტარულიდან დიქტატორულ მიმართულებას აძლევს. დაბალ დონეზეა ადამიანის უფლებების დაცვის საკითხი და სიტყვის თავისუფლება. მადუროს მიერ გადადგმული ერთ-ერთი ნაბიჯი კრიზისიდან თავის დასაღწევად ფულის ბეჭდვის რაოდენობის გაზრდა იყო, რამაც თავისთავად

გაზარდა ინფლაციის დონე. დღესდღეობით ფულის დათვლის მაგივრად მას წონიან. პრეზიდენტი შექმნილ მდგომარეობაში ადანაშაულებს ხელისუფლების წინააღმდეგ წარმოებულ ეკონომიკურ სანქციებსა და ნავთობზე ფასების შემცირებას. ოპოზიცია კი თვლის, რომ ქვეყანაში კრიზისი მადუროს მიერ სახელმწიფოს ცუდად მართვამ გამოიწვია.

დასკვნა

მთავრობის მიერ კონტროლირებადი ეკონომიკური პროცესები ყოველთვის სახელმწიფო ეკონომიკის ჩამოშლის წინაპირობა ხდება, რომლის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითი ვენესუელაა. ქვეყანა, რომელიც 70-იან წლებში ერთ სულ ადამიანზე სიმდიდრით, საფრანგეთს, ისრაელსა და საბერძნეთსაც კი უსწრებდა, დღეს, მიუხედავად ნავთობის უდიდესი რეზერვებისა ინფლაციას, საგარეო ვალებსა და უმუშევრობას ებრძვის. ვენესუელას მთავრობების მონდომების მიუხედავად, რომ დამარცხებინა კორუფცია, ჯერ უგო ჩავესის, ხოლო შემდეგ ნიკოლას მადუროს მთავრობები თავად გაეხვნენ კორუფციულ ქსელში. ხალხზე ზრუნვასა და უთანასწორობის გამოსასწორებლად ბრძოლაში, მთავრობების მიერ ფასების კონტროლმა, მნიშვნელოვანი ინდუსტრიების ნაციონალიზაციამ, იმპორტზე დამოკიდებულების გაზრდამ და თითქმის ყველა სფეროს სუბსიდირებამ ქვეყანაში უსარგებლო ფული და კრიმინალის მაღალი დონე შექმნა. საბოლოო ჯამში კი, დღეს ვენესუელა, პოპულისტი ლიდერების მიერ ძალაუფლების შენარჩუნების მოტივით გატარებული ეკონომიკური რეფორმების, მკაცრ შედეგებს იმკის.

ლიტერატურა:

1. Hausmann.Ricardo. ed. 2014. *Venezuela Before Chávez*.

2. Mises. *Venezuela: Forty Years of Economic Decline*.

<https://mises.org/blog/venezuela-forty-years-economic-decline> ინტერნეტი.ბოლო ნახვა: 27 იანვარი, 2018 წ.

3. Harvard Political Review. The Legacy of Hugo Chavez. <http://harvardpolitics.com/world/the-legacy-of-hugo-chavez/>. ინტერნეტი. ბოლო ნახვა: 27 იანვარი, 2018 წ.

4. The Wharton School of the University of Pennsylvania. The Legacy of Hugo Chavez and a Failing Venezuela. https://publicpolicy.wharton.upenn.edu/live/news/1696-the-legacy-of-hugo-chavez-and-a-failing-venezuela#_edn1. ინტერნეტი. ბოლო ნახვა : 27 იანვარი, 2018 წ.

5. BBC. Analysis: How Hugo Chavez changed Venezuela. <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-15240081>. ინტერნეტი. ბოლო ნახვა : 28 იანვარი, 2018 წ.

6. Weisbrot, M. 2013. Sorry, Venezuela haters: This economy is not the Greece of Latin America. The Guardian, ბოლო ნახვა: 29 იანვარი, 2018 წ. ინტერნეტი: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/07/venezuela-not-greece-latin-america-oil-poverty>

7. Neuman , William. 2015, " Venezuela's Economy Suffers as Import Schemes Siphon Billions", ბოლო ნახვა: 28 იანვარი, 2018 წ. ინტერნეტი: <https://www.nytimes.com/2015/05/06/world/americas/venezuelas-economy-suffers-as-import-schemes-siphon-billions.html>

REFERENCES:

1. Hausmann.Ricardo. ed. 2014. *Venezuela Before Chávez*.
2. Mises. *Venezuela: Forty Years of Economic Decline*.
<https://mises.org/blog/venezuela-forty-years-economic-decline> ინტერნეტი.ბოლო ნახვა: 27 იანვარი, 2018 წ.
3. Harvard Political Review. The Legacy of Hugo Chavez. <http://harvardpolitics.com/world/the-legacy-of-hugo-chavez/>. ინტერნეტი. ბოლო ნახვა: 27 იანვარი, 2018 წ.
4. The Wharton School of the University of Pennsylvania. The Legacy of Hugo Chavez and a Failing Venezuela. https://publicpolicy.wharton.upenn.edu/live/news/1696-the-legacy-of-hugo-chavez-and-a-failing-venezuela#_edn1

and-a-failing-venezuela#_edn1. ინტერნეტი. ბოლო ნახვა : 27 იანვარი, 2018 წ.

5. BBC. Analysis: How Hugo Chavez changed Venezuela. <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-15240081>. ინტერნეტი. ბოლო ნახვა: 28 იანვარი, 2018 წ.

6. Weisbrot, M. 2013. Sorry, Venezuela haters: This economy is not the Greece of Latin America. The Guardian, ბოლო ნახვა: 29 იანვარი, 2018 წ. ინტერნეტი: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/07/venezuela-not-greece-latin-america-oil-poverty>

7. Neuman , William. 2015," Venezuela's Economy Suffers as Import Schemes Siphon Billions", ბოლო ნახვა: 28 იანვარი, 2018 წ. ინტერნეტი: <https://www.nytimes.com/2015/05/06/world/americas/venezuelas-economy-suffers-as-import-schemes-siphon-billions.html>

THE GOVERNMENT'S ROLE IN VENEZUELA'S ECONOMIC CRISIS

Nana Garibashvili, Anna Cqitishvili

TSU Bachelor Students

Resume:

One of the main issues in economics is the extent to which the government should intervene in the economy. Free market economists argue that government intervention should be strictly limited as the government intervention tends to cause an inefficient allocation of resources. However, others argue there is a strong case for government intervention in different fields. In any case, government should find the best way to support such processes that improve country's economic conditions. Venezuela is a perfect example of how government blundering can lead such a potential country with rich natural and human resources to economic fiasco.

Key words: Venezuela, economic crisis, inflation, nationalization of the industry, oil export.